

המטה הצבאי ועבודתו

המטה הכללי בצורתו כיום הנהו מוסד צעיר לימים, בערך. אותה שעה שוילהלם המלך נהג את הצבא הפרוסי למלחמה עם אוסטריה, בשנת 1866, ומולטקה, המשמש לו ראש המטה, קיבל בפעם הראשונה את הזכות לתת פקודות למפקדי הגייסות באופן בלתי אמצעי, בשם המצביא העליון, — אותה שעה בא המטה הכללי המודרני לעולם. על כן אפשר לראות את מולטקה כאבי המטה הכללי המודרני. פרידריך השני, איש-המלחמות, לא היה לו עדיין מטה-כללי. אמנם פעם בפעם היה שואל בעצת הגנרלים הותיקים שלו, כגון שורין, קית, זיידליטץ, אבל בשנים האחרונות למלחמת שבע השנים סמך על עצמו בלבד*.

והוא הדין אצל נפוליאון. בֶּרְטֵיה ** לא היה אלא מנסח ומשגר את פקודות הקיסר. גם סולט, המיור-גנרל *** בפרק מאת הימים (שלפני נטרלו), לא מילא כל תפקיד אחר.

עבודה כלשהי מסוג עבודת המטה הכללי עשה שרנהורסט בשעתו. בועדת הריאורגניזציה שהקים המלך פרידריך וילהלם השלישי אחרי חווה השלום של טילזיט (1807) היה שרנהורסט הכוח המניע לעיצוב חדש של הצבא הפרוסי לפי הדוגמא שניתנה על ידי נפוליאון. בחידוש בנינו של הצבא הפרוסי בעת ההיא בא לידי ביטוי הצד הארגוני של עבודת מטה כללי, אם כי עדיין מעטים היו הקיום המזכירים את צורות עבודת המטה הכללי בימינו.

גם גנייזנאו ****, שהיה מכוון את פעולותיו של המרשל בליכר, לא היה בשום פנים קצין מטה-כללי לפי מושגי ימינו, השולט כהוגן בטכניקה של הפיקוד. הפקודות הרבות לצבא הסילזי מעידות על כך; לפי צורתן ותכנן — פרט להחלטה המונחת ביסודן — הרי הן ראויות לבקורת רבה. אין בעובדה זו כדי לזלזל בגאונותו של גנייזנאו, אבל היא מלמדת אותנו, כי אף המוכשרים ביותר זקוקים להשתלמות יסודית. גנייזנאו היה חסר השתלמות זו בזמן שהועבר מתפקיד של קצין-חיילות (כלומר, המשמש בתוך החיילות עצמם) לכהונת ראש המטה של הצבא הסילזי והיה צריך לעבוד בתנאים אישיים ואוביקטיביים קשים ביותר.

הצבאות הקטנים בדורות הקודמים עוד יכלו להיות מנוהגים בידי איש אחד. כן יכלה יד אחת לפקד אף על צבאו הגדול של נפוליאון בשנת 1812, בן חצי מיליון הלוחמים, בזכות כשרונותיו הגאוניים של מנהיגם. אם כי עדיין יש מקום להרהר בדבר, אם לא היתה מפלתו של נפוליאון בשדות-השלג הרוסים ובסיום המערכה בשדה-המלחמה הסכסוני פחות קטסטרופלית לו היה על ידו מטה של יועצים משכילים וישרים, שהיו מתארים לו פעם בפעם את המצב בשכל טוב.

* הקצינים ששימשו בתפקידים של "קנרטירמייסטר" ("שר-החניכות") לא עסקו אלא בצד הטכני-האדמיניסטרטיבי של הנהלת הצבא ובריכוז הידיעות הגיאוגרפיות-השימושיות, אך לא בעניני ההנהגה האופרטיבית.

** ברטיה — מרשל של נפוליאון, ששימש לו ברוב מסעותיו מאז מלחמותיו באיטליה כראש המטה.

*** "מיור-גנרל" — תואר הקצין הגבוה, מחמאה ה-17—18, אשר תפקידו היה בעיקר לדאוג לסידורים הפנימיים של הצבא. — המערכת.

**** מראשי התחיה הצבאית של פרוסיה (יחד עם שרנהורסט). היה ראש המטה ל"צבא סילזיה" של בליכר, שהיה בשנת 1813 את המרכז של צבאות הקואליציה נגד נפוליאון. — המערכת.

ובגילוי-לב. נפוליאון סבור היה כי אינו זקוק ליועצים. אכן, צבאות העמים כיום במיליוניהם הם שונים לאין ערוך מגדודי הצבא הקטנים של הדורות ההם. כגוף מורכב ורב-צדדים מתגלה לפנינו הצבא המודרני כיום. מלבד חמשת סוגי-הנשק העיקריים – חיל-הרגלים, חיל-הפרשים, ארטילריה, חיל-שריון וטייסים – ומלבד סוגי-צבא העזר – חפרים, חילות הרכבות, הקשר וההובלה – עוד קיים ארגון גדול של שירותי-עורף לכל הצבאות האלה, והמטה הכללי מוכרח לפקח אף עליהם.

במלחמה תלוי כל הצבא במידה רבה בארגון האספקה. כשלוננו של ארגון זה עלול להביא לידי תוצאות גרועות ביותר. התקדמותו של צבא מושפעת באופן מכריע מסידורי-האספקה. הצבא צריך לקבל בלי הרף חמרי מזון לאדם ולבהמה, חמרי-דלק, תחמושת, מילואים של נשק במקום הכלים שנפסדו ויצאו משימוש, צרכי-לבוש וציוד, וביחוד יש לספק צרכים גדולים של החיילות הטכניים, וכן צרכי-רפואה, חמרי חבישה וכדו'. כל מלאכת-האספקה הזאת מתנהלת ע"י ארגון שרותי-העורף, אשר עליו מנצח על הרוב סגן של ראש המטה הכללי.

על כן גם מנגנון ההנהלה הוא מורכב ביותר. במקום המצביא, המסתייע על ידי נושאי-משרה מועטים, שבדורות-עבר, אנו מוצאים כיום רשויות בנות אנשים רבים, אשר בידן ניתנו עבודות ההנהלה והפיקוח של גוף הצבא המודרני העצום והן מקבלות רק הוראות כלליות לפעולתן מאת המצביא העליון. בצד מוסד האדמיניסטרציה העליון, מיניסטריון המלחמה, קיימת עוד רשות אחרת, שמוטלת עליה עבודת ההכנה הטקטית והאסטרטגית של הצבא והנהלת האופירציות וכיוונן – זה המטה הכללי. הרי שהמטה הכללי הנהו רשות ההנהגה העליונה של הצבא.

המטה הכללי מכין את הצבא למקרה מלחמה, ובשעת מלחמה הוא מסייע בידי המצביא העליון בהנהלת האופרציות. הוא ממלא אפוא תפקיד חשוב מאוד במלחמה בנוגע לשימוש בכוחות-הקרוב, ותפקיד מכריע בעריכת התכנית לאופרציות הגדולות. על כן מן ההכרח שתהא למטה הכללי השפעה מכרעת על ארגון הכוחות, הרפגם, ציודם והכשרתם וכן על מינויי המפקדים הגבוהים. כי יכול אתה להשתמש במכשיר כראוי, רק אם אתה מכיר אותו היטב לפרטיו.

*

מתוך סקירה קצרה זו נובעים מאליהם התפקידים המוטלים על המטה הכללי בעת שלום ומלחמה.

בראש המטה הכללי כולו עומד ראש המטה הכללי, המהווה יחד עם מספר עוזריו את "המטה הכללי העליון". לסמכות ראש המטה הכללי נתונים גם "המטות הכלליים אשר עם החיילות", הנספחים אל המפקדות הגבוהות, – החל ממפקדה של דיוויזיה, – ואשר בתחום המפקדות האלה הם מבצעים את עבודות "המטה הכללי".

עיקר תפקידו של ראש המטה הכללי בימי שלום הוא בקביעת התכנית למוביליזציה, ולתנועות הצבא עם פרוץ המלחמה אל "ריכוזי המוצא" שלו, – וכן בעיבוד התכניות האופרטיביות עצמן. אם נשוה לפנינו את כל המון הפרטים שבהם תלויה ההחלטה הנדרשת, את הצורך העומד לפני המטה הכללי לחדור חדירה מתמדת לתוך תוכם של כל המסיבות והמצבים אצל בעלי-הברית האפשריים, אצל הצבא שלו גופא ובצבא האויב, ואת ההכרח לבחון פעם בפעם את התכנית ולשנותה

עם השינויים שחלים במצב הכללי, הרי נבין, מה רבה העבודה הדרושה לשם קביעת תכניות כאלה.

עיבוד הפרטים, שהוא היסוד לכל תכנית, מוצא לפועל על ידי חבר העוזרים בפיקוחו של ראש המטה הכללי, אשר הוא הפוסק האחרון בכל השאלות. האחריות הרבה, שמוטלת בדרך זו על ראש המטה הכללי, מחייבת, שיהא זה איש המצוין בחשק עבודה רב ביותר ובשכל חד ונוקב.

המטה הכללי העליון, כרשות הנהגה צבאית עליונה, נחלק לפי חוגי-התפקידים למספר מחלקות, ולכל אחת מהן הוקצו תחומי-עבודה מסוימים. המחלקות החשובות ביותר הן: מחלקת המוביליזציה, מחלקת האופרציות, מחלקת הרכבות, מחלקת הידיעות, מחלקת האימון (והתמרונים), המחלקה לתקנוני-שירות, המחלקה למינוי מפקדים גבוהים ולהכשרת קצינים למטה הכללי, מחלקת הארגון והמחלקה למחקר ההסטורי. גם השירות הקרטוגרפי של הצבא קשור במדת-מה בעבודת המטה הכללי. מחלקת המוביליזציה מעבדת את כל פרשת הגיוס על יסוד חומר סטטיסטי ולפי הקוים הנקבעים על ידי המחלקה האופרטיבית. עריכת הגיוס היא מלאכת-ההכנה האחרונה לתכלית המלחמה, והיא נעשית על פי תכנית-גיוס מעובדת לפרטיה שנתכנת על ידי מחלקת המוביליזציה של המטה הכללי העליון; על סמך התכנית הזאת מעבדים אחרי כן הרשויות והמוסדות הנמוכים יותר את תכניות-הגיוס שלהם. למהלך הגיוס ולביצועו נודעת תמיד חשיבות יתרה, והשפעתם רבה ביותר על השתלשלות המערכה. ליקויים בעריכת הגיוס באים על ענשם, ברוב המקרים, רק ברבות הימים. משום כך תחשב תכנית עריכת הגיוס כהקדמה חשובה ביותר לחלק השני של עבודת המחלקה הזאת – להצעת האסטרטגיה של הצבאות.

ההצעה האסטרטגית באה לכנס יחד את חלקי הצבא הבודדים, להיותם למחנות-צבא גדולים יותר, ולרכוזם באותם השטחים אשר משם יש להתחיל בפעולות המתוכננות נגד צבאות האויב. כינוס כל הצבא כולו וצירופו למחנות-מחנות נעשים על פי פקודת סדר המערכה (Ordre de Bataille), הניתנת יחד עם הפקודה בדבר עריכת הגיוס. צירופים אלה יכולים לסטות, פחות או יותר, מן הצירופים הנהוגים בימי השלום. בכל מדינה ומדינה עלולים להיות כמה וכמה שדות-מערכה. מחובת מחלקת המוביליזציה לעבד ולהכין את תכנית ההצעה האסטרטגית בשביל כל שדה-מערכה לחוד וכן גם בשביל כל מיני משלחות-צבא מיוחדות העלולות להדרש. ההצעה האסטרטגית נעשית בעיקר בעזרת ההובלה במסילות-הברזל. מכיון שכל פרשת הגיוס והצעת הצבאות תלויה במדה רבה בפעולת הרכבות ובניצולן הטוב ביותר, נודע ערך רב למחלקת הרכבות של המטה הכללי העליון*. שאלת הכנת הקרונות ואביזריהם, קביעת זמני יציאת הרכבות, החזרת הקרונות המתפנים, ועוד שאלות קטנות למאות באות לידי עיבוד במחלקת הרכבות ונתכנות בתכנית של רכבות המצטרפת לתכנית הגיוס וההצעה.

תפקיד מיוחד במינו ממלאה מחלקת-הידיעות. שם מתרכזו כל שירות הריגול הרשמי והבלתי רשמי. שם נצברות כל הידיעות על צבאות זרים, שעלולים לבוא בחשבון כאויבים. גם הדינים-וחשובנות של הנספחים הצבאיים הבודדים – מגיעים לשם ונבחנים. מחלקה זו בודקת ומנצלת את כל החומר הזה, אשר לו ערך מכריע למבנה הצבא של המולדת, לזיונו ולטקטיקה שלו. כאן חוקרים לדעת עד כמה איזה חידוש בצבא הזר מחייב שינוי במבנה הצבא של המולדת. עד כמה איזה נשק

* דומה לזה ערכה של החבורה הימית בשביל מדינה שאחוזותיה פזורות על פני ימים. – המערכת.

חדש גורם לשינויים בטקטיקה, ובאיזו מידה יש לשנות את האימון; כללו של דבר: עד כמה יש להסתגל למצבם של צבאות זרים, שלא יהא צבא-המולדת מפגר אחריהם. מחלקת האימון והתמרונים מעבדת תכניות של תמרונים מותאמים לצרכי מלחמה ודואגת לקיים את האימונים באותן הצורות הנקבעות לפי הקיום המתוכננים מראש. לתמרונים מטרה כפולה. ראשית, לבחון למעשה את הצורות הטקטיות המעובדות במטה הכללי, ושנית, לצמן את החיילות ואת מנהיגיהם, ביחוד את הגבוהים במעלה, ולבחור מהם את הראויים לתפקידים.

פעולתה של מחלקה זו באה לידי השלמה בפעולת המחלקה לתקנוני-שירות. מחלקה זו מנסחת את כל קוי-הפעולות בצורת הוראות-שירות, שומרת עליהן בסוד, בוחנת את נכונותן אגב שימוש, מחברת הוראות חדשות, במקרה שהצורות הטקטיות והארגוניות משתנות מפני איזה חידוש, ומוסרת את ההוראות ליחידות ולמוסדות, לשמש כבסיס לכל הארגון הצבאי כולו.

מחלקת המינויים עוסקת במינוי מפקדים גבוהים על סמך, לוחות-הכושר, על סמך נסיונות של תמרונים וכו', והיא דואגת לחינוך קציני מטה כללי נוספים. מחלקת הארגון קובעת את מבנה היחידות הצבאיות הבודדות, למן הנמוכה ביותר, הכיתה, ועד לגבוהה ביותר, הגייס; היא קובעת את זיונן, הרכבן ושימושן. מובן מאליו, כי המבנה והצירוף נובעים מן הטקטיקה שמתכוונים לנקוט בה; ההחלטה בנידון זה היא אחד התפקידים החשובים ביותר של המטה הכללי, ואת יסודותיה קובעות בעיקר מחלקות ההצעה והאופרציות ומחלקת הידיעות.

אלה הם הקיום הכלליים של מבנה המטה הכללי העליון ותחומי עבודתו בימי שלום, - אם אמנם במדינות שונות ישנן סטיות מן הטיפוס הרגיל הזה. ואף בימי מלחמה מוסיפה צורת-ארגון זה להתקיים, באי-אלה שינויים. לכמה מחלקות, כגון למחלקה האופרטיבית, נודעת בימי-מלחמה יתר חשיבות מבימי-שלום. דבר זה נובע מאליו מתחום פעולתן של המחלקות הבודדות.

המטה הכללי העליון בעת מלחמה הוא מנגנון-ההנהגה של המצביא. קציני המטה הכללי צריכים להיות יועצי המצביא בשעת ההחלטות האופרטיביות. לפיכך קשה מאוד בחירת האנשים לשירות אחראי זה. אלה צריכים להיות לא רק אנשים בעלי ידיעה ויכולת מרובה, עליהם להיות שרויים גם ביחסי-אמון עם המצביא. מתוך תפקיד עיקרי זה של המטה הכללי - קביעת האופרציות - מסתמן גם שדה העבודה האחר. יש להכין את החיילות בשביל אופרציה מסוימת ולהביאם במועד הנכון למקום המסוים, ויש אפוא צורך לכוון את ההובלה ברכבות ובמכוניות-משא. יש להביא את נשק המילואים, לארגן את כל האספקה ולשמור כי תזרום בהתמדה.

*

ואולם את כל עבודות-התיכון האלה של המטה הכללי העליון יש להגשים אחרי-כך למעשה. הגופים המוציאים לפועל הם הפורמציות הצבאיות וכן המוסדות-האדמיניסטרטיביים השונים. העבודה מסוג עבודת המטה הכללי, הנדרשת לגופים אלה, נעשית על ידי "המטות הכלליים אשר עם החיילות". כל מפקד גבוה, החל ממפקד דיוויזיה ומעלה, יש לו במטהו לשכת מטה כללי, המורכבת מראש המטה של המפקדה הזאת וממספר קציני המטה הכללי, אשר ביניהם מתחלקת העבודה לענפיה. ערכו של ראש המטה הזה יובלט ביותר על ידי עובדה זו, שבהעדר המפקד, הרי הוא משמש ממלא מקומו במידה רבה, והוא יכול להוציא החלטות גם כנגד מפקדי-יחידות הגבוהים ממנו בדרגה.

בימי שלום מוטלים על מטות היחידות הצבאיות, במסגרת המפקדה שלהן, תפקידים דומים לשל המטה הכללי העליון בדאגתו לצבא כולו. הם מתכנים אפוא את תכנית המוביליזציה של היחידות הנתונות לסמכות המפקדה שלהם, מעבדים אותו חלק של תכנית ההצעה השייך לתחום פעולתם וכו'; במלחמה הם מספקים על ידי עבודות ההכנה שלהם את המצע להחלטות המפקד, שברשותו הם נתונים. לשכת המטה הכללי של פורמציות צבאיות (דיוויזיה, קורפוס) מחברת את הפקודות בשביל היחידות ושירותי העורף. היא שוקדת על הגשמתן ודואגת לשרות הקשר הדרוש בשביל מסירת אינפורמציה למפקדים, להבטחת צרכי החיילות ולקיום שירותי העורף. לשכות המטה הכללי של הפורמציות באות לסייע ביד מפקדיהן. אין להן כל סמכות שליטה על היחידות ושירותי העורף, הנתונים אך ורק למרות המפקד, אשר אליו מסופח המטה.

לשכת המטה הכללי של הפורמציות הצבאיות מתנהלת, כאמור, ע"י ראש המטה של אותה הפורמציה. הוא הנהו עוזרו הקרוב ביותר של המפקד. לפי שהוא בא בסוד כונותיו של המפקד יש בידו להכין בעוד מועד את המצע לגיבוש ההחלטה, ואחרי כן לשקול ולהכין את הסידורים לביצועה. ראש המטה דואג במיוחד לבחינת תוצאות הסיור והריגול וניצולן. הוא שוקד על כל השאלות הנוגעות לשירות הקשר ולפעולתו בתחום הפורמציה שלו.

קציני המטה הכללי בלשכות המטות אשר עם החיילות, נתונים למרות כפולה: גם למרותו של המפקד אשר אליו סופחו, וגם למרות ראש המטה, אשר יחד עמו עומדים הם למרות ראש המטה הכללי של הצבא. מרות כפולה מעין זו גורמת אי-נעימות לעתים ומביאה לידי חיכוכים אף בימי שלום. אף-על-פי-כן אין אפשרות לסתום את המקור לכך, כי הצמרת העליונה של המטה הכללי צריכה להבטיח לה מידת השפעה על המטות אשר עם החיילות.

התפקידים המוטלים על קצין מטה-כללי הם רבי-פנים, ולעתים אף רבי סתירות, פעמים עד כדי סיכון מעמדו האישי, עקב נקיטת עמדה כנגד מפקד החיילות הממונה עליו. רק אנשים בעלי-אופי ראויים לתפקידים כאלה. יותר מכל אדם אחר ראוי קצין המטה הכללי, עמוס האחריות הגדולה, לשים לסיסמה לו את הדברים: "עשה הרבה והתבלט מעט, לעולם תהיה ואל תראה".

מה לי ולגאונותכם לכל הרוחות, כל עוד אתם סבורים כי הצדק עמדי. אם זקוק אני לה, הרי זה בשעה שאתם חושבים כי שגיתי.
הגנרל מונש, אל-קציני מטה: